

FILOZOFICKÉ REFLEXIE ESTETIKY MICHALA GREGUŠA

JANA SOŠKOVÁ: Estetika Michala Greguša. Prešov, Filozofická fakulta PU 1998, 110 s.

Súčasťou komplexného výskumu duchovného dedičstva našej minulosti je nepochybne aj výskum tradícií filozofického a estetického myslenia. Napriek tomu, že dejiny filozofického myslenia na Slovensku sú leitmotívom viacerých monografických prác, tradície estetického myslenia na Slovensku ešte len čakajú na svoje syntetické spracovanie. Za významný a inšpirujúci príspevok k realizácii takéhoto projektu možno považovať aj ostatnú monografiu Jany Soškovej, ktorá má názov *Estetika Michala Greguša*.

Autorka analyzuje estetické myslenie M. Greguša (významného pedagóga a riaditeľa prešovského evanjelického kolégia) s dôrazom na jeho prácu *Compendium Aestheticae (Rukoväť estetiky)*, ktorá ako prvá knižne publikovaná učebnica estetiky u nás vyšla v Košiciach roku 1826.

Uvedená téma bola doteraz na Slovensku skúmaná len sporadicky, resp. parciálne, a to najmä v príspevkoch P. Bujnáka, E. Bottánkovej, A. Fischerovej a O. Mészárosa.

Cieľom posudzovanej publikácie je posunúť výsledky výskumu uvedených autorov bližšie ku komplexnému a syntetickému pohľadu na sa estetické myslenie M. Greguša, čomu je podriadené nielen celkové obsahové zameranie práce, ale aj jej vnútorná štruktúra.

Spracovanie témy je rozvrhnuté do deviatich častí (kapitol), z ktorých prvé dve majú historicko-bibliografický charakter, ďalších päť implikuje reflexie a interpretácie jednotlivých sémantických rovín Gregušovho diela *Compendium Aestheticae* (napríklad poňatie estetiky ako vedy, rozbor všeobecnej, resp. špeciálnej estetiky atď.) a posledné dve časti sú venované komparácii Gregušovej estetiky s estetickou koncepciou F. Palackého, K. Kuzmányho a A. Vandráka.

Za teoreticky i filozoficky ťažiskové považujem časti, v ktorých autorka analyzuje chápanie estetiky ako vedy a skutočne komplexne exponuje (dokladá) "kantovstvo" Michala Greguša. Za nemenej prínosné a originálne považujem tiež kapitoly nazvané "*Kantovské*" estetické myslenie na Slovensku a *Romantické modifikácie Gregušovej estetiky v diele Andreja Vandráka*.

V úvode k analýze Gregušovho spisu *Compendium Aestheticae* autorka zdôrazňuje, že je to prvá knižná publikácia na Slovensku, ktorá "predstavuje estetiku ako filozofickú teoreticko-empirickú vedu, charakterizuje jej predmet a metódu skúmania, vnútornú štruktúru disciplín jej systému, základný pojmový aparát a aplikačné možnosti" (s. 17). Autorka pritom poukazuje na skutočnosť, že kvalita a vedeckosť tejto Gregušovej práce určovala úroveň estetickej prípravy mnohých vzdelancov v celom vtedajšom Uhorsku. Tým, že práca vyšla už v roku 1826, zaradila Slovensko medzi európske krajiny, v ktorých sa kládli základy moderného estetického myslenia.

Pri hodnotení intelektuálneho výkonu M. Greguša autorka vychádza z presvedčenia, že Greguš disponoval svojbytným myslením, ktoré sa vyznačovalo platformou vedeckej syntézy. Táto "syntéza" vyplýva - podľa J. Soškovej - "z vedeckého nadhľadu, ktorý Greguš získal porozumením a tvorivou transformáciou Kantovho, Krugovho, Jacobiho a Bouterwekovho zdroja" (s. 20). V danom kontexte autorka nastoľuje potrebu zmeny doterajších spôsobov hodnotenia domáceho estetického myslenia a uplatnenia tradičných komparastických prístupov, podľa ktorých identifikácia s vplyvom dominantnej osobnosti európskeho myslenia okamžite znamená "epigónstvo" domáceho autora. Autorka preferuje explanačný prístup - konkrétnu analýzu svojbytného estetického myslenia autora a až na tomto základe jeho porovnanie v prevládajúcimi i "okrajovými" trendami európskeho myslenia. Autorka prispieva k pochopeniu "kantovstva" Greguša ako pozície, ktorá sa viac inšpiruje Kantom, ale berie na vedomie aj kritikov Kanta a tých mysliteľov, ktorí kantovskú pozíciu transformujú a kriticky prekonávajú, čím si vytvárajú platformu pre vlastnú filozofickú, vedeckú a estetickú pozíciu. Monografia presahuje rámec analýzy Gregušovej estetiky tým, že "znovuobjavuje" takých "zabudnutých" estetikov, akými boli Krug (jeho koncepcia encyklopédie vied, jeho koncepcia estetiky ako vedy), F. Bouterwek (ktorý napríklad odlíšil estetický postoj, estetický záujem, estetickú potrebu; estetický postoj a teoretický, praktický, náboženský a etický postoj), ale napríklad aj význam Friesa a jeho koncepcie pre chápanie estetiky a chápanie umenia. Autorka pritom precízne poukazuje aj na to, ako sa utvárala tradícia chápania estetiky ako vedy, jej vzťahov k umeniu a teóriám umenia, tradícia chápania potreby pestovania estetiky a praktických i teoretických aplikácií jej poznatkov. V týchto polohách sa výskum Gregušovej estetiky stáva aktuálnym aj z hľadiska riešenia viacerých otvorených otázok a problémov súčasnej estetiky.

Celkovo veľmi dobrý dojem z čítania tejto priekopníckej knihy sui generis môžu narušiť len drobné štylistické nepresnosti, resp. tlačové chyby. Zdá sa, že najmä náročnejší čitateľ by ocenil aj doplnenie monografie aspoň o krátku antológiu z Gregušovej estetiky.

Odhliadnuc od týchto pripomienok žiada sa konštatovať, že vydanie exponovanej monografie J. Soškovej možno považovať za edičný čin. Touto prácou dostal nový heuristický impulz nielen výskum estetiky M. Greguša, ale aj širšie koncipovaný výskum dejín estetického myslenia na Slovensku. Knihu vrelo odporúčam do pozornosti tak učiteľom a vedeckým pracovníkom, ako aj študentom filozofie, estetiky dejín umenia a príbuzných disciplín.

Rudolf Dupkala

Doc. PhDr. Rudolf Dupkala, CSc.
Katedra filozofie FF PU
ul. 17. novembra 1
080 48 Prešov
SR